

ACC. N:R M. 14004: / - 11.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Skåne S Upptecknare: Anders Wårtensson

Härad: Albo Berättare: Ida Jönsson

Socken: Andrarum Berättarens yrke: Fru (makens kusk på Christieshov)

Uppteckningsår: 1955 Född år 1884 i Fågeltofta socken (flyttad fr. Fågeltofta i 2-årsåldern)

Hemmets prydnande. s. 1-2, 5-6.
Spisar. s. 2-5
Torparnas bostäder och bohusg. s. 7-11.

LUF 49.

N. N. 65.

N. N. 81.

Skriv endast på denna sida

ACC. N:R M. 14004: /

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Min fader var skogsförste (skogvaktare). Ordet skogsförste är nog danskt. Min make var kusk hos skogsförsten på Christinehov.

Lövning:

Man lövade med hägg, när denna blommade. Det var särskilt i taken i stugan. Jag tycker det är konstigt, att man använde hägg, ty det är ju farligt. Man satte fast det i bjälkarna. Jag har inte varit med och sett att man klädde spisen.

Golvet:

Man strödde golvet med enris nästan alltid. Somliga hade vit sand på golvet och enris ovanpå. Man strödde golvet för att det skulle se fint ut. Man hade inga mattor då.

Vad renheten beträffar var det mycket olika. De som var renliga av sig skurade en gång i veckan, medan däremot andra, särskilt de som bodde nere i pannehusen (vid bruket), aldrig skurade. Där var så smutsigt så smutsigt. Där hade man alla slags sjukdomar och loppor och löss.

Man använde trasmattor. De användes dagligen, när man väl börjat använda dem.

ACC. N:R M. 14004:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Väggprydnader:

Man tapetserade väggarna i min barndom. Det gjordes allmänt. Innan vitkalkade man väggarna. Man hängde upp bonader om söndagar eller vid andra högtider. Man hade tavlor redan i min barndom. Det var ofta kungafamiljen, som man satte på väggen, också naturligtvis andra fotografier. I gården Bengtemölle i Brösarp, där jag ~~kä~~ tjänade i min ~~barndom~~ ungdom, hade man målat verser över dörrarna. Det har jag inte sett någon annanstans.

Bords+ och skåpprydnader:

Det var inte vanligt med duk på bordet. Det var bara i bättre familjer man använde sådant. Man använde inga särskilda dukar vid de olika högtiderna, utan de såg lika dana ut.

Man satte ofta kannor på skåpen.

Man hade ljusstakar på bordet vid julen, blommor på bordet vid midsommar. Inget särskilt vid påsk och pingst.

Vid begravning klädde man mycket i vitt.

Spisar:

I de bästa rummen hade man pottugn. Kakelugn (sättugn) var också vanligt. I kakelugnar eldade man med ved. Man lade in stora "knudor". Särskilt var det bokved. Hos de fattiga fick

ACC. N:R M. 14004:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

man elda med vad man kom över. Förr eldade man mycket med torv. Man fick torv i lön.

Inte tänkte man på vad gubbarna föreställde på kakelugns-sidorna.

Skorstenen var vanlig på min tid. Särskilt kök var bara vanligt hos finare folk.

Rörspis är en spis med rör.

~~Spis~~

Bakugn och bakhäll:

Bakugnen hade sin öppning bakom eldstaden, valvet var uppmurat av tegel. Taket var välvt.

På min tid satte man in spjäll för att reglera värmen, men spjäll hade man inte förr. Det fick gå ändå. Öppningen tillstängdes med järnluckor, men på många ställe hade man bara träluckor och man tätade springorna med trasor. Bakugnens botten var ofta av tegel, men man gjorde också själv lersten, som man murade ugnen med.

Man eldade mest med risknippen. Man torkade lin efter bakningen, men det var förbjudet, ty linet tog lätt eld. Man lade också in råg i ugnen och rörde om med rakan. Detta gjor-

ACC. NR M. 14004: 4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

de man innan man skulle till kvarnen och mala. Man stoppade också in människor, som hade lus och skabb och andra sjukdomar, för att de riktigt skulle skollas. Man hade mycket med lus och smuts här nere på verket.

Någon fristående bakhäll har jag aldrig sett.

Kärl för matlagning:

Man använde mycket kopparkärl, även kärl av järn. Man kokte i kopparkärl och stekte i järnpannor.

Kopparkittel till kaffe. Man drack kaffe bara om söndagarna. Man blandade råg, vete eller korn med kaffet.

Ofta skaft på kärLEN och tre ben.

Malmgrytor användes mycket.

Man använde lertallrikar med vackert målade mönster. Merändels skulle man lägga salt sill på dessa. Det var på marknaderna man köpte lerkärLEN, men rackarna kom också och sålde.

Ett lerkrus med ett öra kallades för "sätt".

Den trefotade ställningen kallades "kelfot". Jag har aldrig varit med om att man hängde kärLEN över elden. Jag var en gång hos en släkting i Blekinge. Där i ryggåsstugan hängde man kärLEN över elden.

Uteliggaren kallades för bakugnskappan.

ACC. N:R M. 14004: 5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Bränsle:

De eldade med vad de kom åt, de fattiga stackarna. Ris, ved och bråte. Man eldade mycket med torv, som man fick i lön. Christinehov hade egna torvmossar.

Man lät elden slockna på natten.

Speciella eldstäder:

I brygghuset hade man en stor kopparkittel inmurad. I denna bryggde man dricka och öl. Det var vid julen som man bryggde ölet. Man hade en del kryddor i. Det var mycket gott. Jag har själv bryggt, men det var så länge sen. Dricka drack man varje dag. Söt och sur mjölk var lika vanligt.

Vid ystning använde man ofta en kopparkittel, som man eldade under. Vid slakt använde man kittelen i brygghuset. Det skulle ju ett stort kar åt, ty man behövde mycket vatten.

Man använde samma kopparkittlar, när järnspisarna började användas. Det var bara kittlarna på tre ben, som kom ur bruk. Vad rengöringen av spisen beträffar så gäller samma sak, som jag omtalade vid golvets rengörning.

Belysning:

Man använde fotogenlampor. Det var bara 15 år sedan vi fick elektriskt ljus. Tranlampor har jag aldrig använt, ej heller i mitt föräldrahem. Jag har bara hört talas om att man an-

ACC. N:R M. 14004:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vände sådana.

Blommor:

avskurna blommor och krukväxter har man alltid haft. Pelagonier
muskotblomma och de ~~an-~~ samma blommor, som använder nu,
har man haft så länge jag kan minns.

Det sågs ^{an-}särskilt tursamt om man stal sticklingar. Man skulle
icke tacka för dem, och det ansågs icke som skam att stjäla
sådana.

andra prydnader:

Man hade halmkronor om julen.

ACC. N:R M. 14004:7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Torparnas bostäder och bohag:

Statarna fick inte ut lönen i form av pengar utan säd, mjölk, potatis, illebrand o.s.v. De arbetade vid gården. De fick dåligt ryckte, efter som det ibland dem fanns en del dåligt folk. Alla var visst inte sådana, men somliga var. Statarna hade även jord. De födde upp en tre fyra grisar om året. Torparen hade en häst och ett par tre kor. Torparna fick göra dagsverk.

Uppe i Ilstorp bodde rackare. De drog omkring och stal. Nu kommer de i bil.

Torparna här i trakten hörde till Christinehov. De kunde sitta i alla tider om de skötte sig. Men många av dem blev trötta på att göra dagsverken och skaffade annan jord. De skaffade sig större och betalade arrendet med pengar. De flyttade också härifrån till andra platser. Vid flyttningen fick de fri skjuts till deras bohag. Någon annan hjälp fick de inte. De fick klara sig själva.

De hade mer än en liten täppa. De hade så mycket jord så att de kunde ha en häst och ett par tre kor.

Torpstugan:

Stallet var ofta byggt vägg i vägg med farstun, men det var otrevligt, så man skilde dem åt. Godset hjälpte dem att bygga

torpen.

Torparen hade kanske lite mindre anseende än bonden. Torpet var mindre än bondgården. Man höll torpen mindre bra i ordning. Torparna skulle själva sköta om husen och det blev lite si och så med det.

Man hade innertak. Det var av bräder. Innertaket kallades alltid loftet. Många hade lergolv, även tegelgolv. Men dessa har försvunnit i min tid. De var så rysligt kalla.

I dagligstuan hade man kakelugnen, som även kunde finnas i kammaren.

Bakugn fanns i alla hus. Alla människor bakade på den tiden. Det var också ett gott bröd man hade då.

I min tid har man haft järnspis och på väggarna tapeter. Förr hade man vitkalkade väggar. Man hade glasfönster.

Möbler:

Säng, soffa, stolar, bord, byrå och skänk, skåp var de vanligaste möblerna. Bordet var ett skurebord d.v.s. man hade det trävitt. Stenbord fanns också men de var inte så vanliga.

Bordet hade sin plats vid långväggen, ty det fick inte plats någon annan stans. Skivan var fast.

Klaffbord (slagbord) hade inte alla. Många hade bara en eller två stolar. I de barnrika familjerna fick barnen stå och äta

ACC. N:R M. 14004:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kring bordet, ty man hade inte så många stolar.

Träsoffan skurades liksom bordet med råghalm och sand.

Jag har inte sett annat än lösa bänkar. Soffan har använts i min tid.

I kistorna och klädskäpen förvarade man kläderna, ty man hade inga garderober.

Kammaren var det fina rummet. I kistehuset (kistekammaren) stod kistorna och även klädskäpen och där satte man varje-
handa, som man inte fick plats med inne i stugan.

Möblerna var nästan alltid målade.

Bostadens användning:

I min tid har det inte funnits någon backstugesittare.

Man använde huggkubbe men den hade man inte inne i stugan.

Om fåret fått ett lamm, tog man in det inomhus under vintern.

Så gjorde man även med grisarna, hönsen och gässen. Dessa hade man inne i stugan. Man avskiljde ett hörn.

Man låg i soffor och sängar. Där det fanns många barn, låg dessa två tre stycken i varje säng. Man hade samma platser på sommaren. Man hade fjärdynor över sig och bara ett lakan.

Lynevaret vävde man själv.

Alla hade vaggor. Medarna kallades gänglar.

Skäktor och ~~käxx~~ ohyra fanns nästan överallt och det ända

ACC. N:R M. 14004:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

medlet man hade var renlighet.

Mattor och gardiner var kanske inte vanliga i torpen, men i min tid kan man nog säga att de ~~är~~ har varit vanliga. Händdukar hade man och de var hemvävda.

Verken kallades tyget som användes till karlarnas kläder. Vadmal var grövre. Man vävde allting själv.

Man åt i stugan. Husbudern skulle sitta vid den översta borden. Sedan fick de andra sitta som de tyckte.

Husmodern åt vid bordet utom när hon hade mycket att göra. Hornskedar hade vi. När man hade diskat, satte man dem i ett kärl med skaftet nedåt, för att vattnet skulle rinna av. Jag har hört talas om att man stack in knivarna under bordskivan, när man åt. Alla drack ur samma krus. Man åt ur samma fat och hade inga tallrikar. Det var ett riktigt otyg, särskilt när det var några gamla gubbar, som satt med till bords. Då blev det bruna ringar i mjölken efter skeden, ty de snusade ju. Vi använde aldrig glas.

Tennkannor och kopparkannor stod på skåpet.

Man klädde äreport vid bröllop och man dansade på logen vid festliga tillfällen.

Innomhusarbetet var köksarbetet, vävning, virkning, stickning och när man kardade och spann. Männen gjorde ingenting inom-

ACC. N:R M. 14004: //.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

hus. De var utomhus och arbetade.

Många kvinnor vävde för avsalu. Jag känner en kvinna som bodde här nere, Hon vävde långa räcker med verken, som hon sedan sålde till fiskarna i Kivik.

Bonden var lite mer än torparen, men det berodde mycket på personen i fråga.